

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Kadına Yönelik Şiddet Vakalarında Çocuğun Korunması: Olumlu Ebeveyn Becerilerinin Geliştirilmesi İçin Anne-Baba-Çocuk Müdahaleleri

Child Protection in Women Against Violence Cases: Mother-Father-Child Interventions to Develop Positive Parenting Skills

Zeynep TURHAN¹

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Bartın Üniversitesi, zturhan@bartin.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5343-9442

Başvuru: 12.06.2021
Kabul: 25.02.2022

Atıf:
Turhan, Z. (2022). Kadına yönelik şiddet vakalarında çocuğun korunması: Olumlu ebeveyn becerilerinin geliştirilmesi için anne-baba-çocuk müdahaleleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 653-668. DOI: 10.33417/tsh.951362

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı kadına yönelik şiddet vakalarında, baba-çocuk ve anne-çocuk etkileşiminin nasıl daha güvenli bir hale getirebileceğine açıklık getirmek. Kadına yönelik şiddet vakaları sonrasında babanın çocuğuyla kurduğu ilişki ve etkileşim şekillerinin neler olduğunu keşfetmek olumlu ebeveyn davranışlarına sahip olup olmadıklarını anlamak için önemlidir. Bu derleme çalışmasında, aile içi şiddetin yaşandığı ailelerde nasıl güvenli çocuk ve ebeveyn etkileşimlerinin sağlanacağı incelenmiştir. Anne-baba destek eğitimlerinin uygulanmasının, olumlu ebeveyn becerisi geliştirmek için önemine dikkat çekilmiştir. Özellikle sosyal politika yapıcılarının kadına yönelik şiddet olaylarında hem mağdurun hem de failin bu destek hizmetlerine katılımlarının zorunlu hale getirmesinin altı çizilmiştir. Ayrıca aile içinde eşine şiddet uygulayan babanın çocuk üzerindeki yıkıcı etkilerinin altı çizilerek çocuğun iyi hal durumunun nasıl sağlanacağı tartışılmıştır. Denetimli ve güvenli baba-çocuk görüşmelerinin ve olumlu ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin nasıl sağlanabileceğini içeren öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Çocuğun korunması, çocuk-ebeveyn etkileşimleri, ebeveyn becerileri, kadına yönelik şiddet

ABSTRACT

The goal of this study is to explore how to provide safer father-child and mother-child interaction in the cases of domestic violence. It is important to discover the patterns of relationship and interaction between father-child as well as mother-child after domestic violence to recognize whether they have positive parental skills. In this review study, it was examined to provide safe child and parent interactions in domestic violence cases. It is recognized the importance of the implementation of parenting programs or any support training to improve parents' skills and knowledge of having positive parenting practices after the divorce due to domestic violence. It was especially highlighted that the social policy makers need to encourage both victims and perpetrators to benefit from parenting programs or interventions. It was discussed how to ensure the well-being of the child by highlighting the destructive effects of the father who used violence towards his partner or wife. Suggestions were made on how to ensure safe parent-child visitation environments and positive mother-child interactions.

Keywords: Child protection, child-parent interactions, positive parental skills, violence against women

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet vakalarında çocuğun korunması için çocuğun şiddet ortamından alınması, birincil müdahaledir. Ancak çocukların, annesi, babası ve diğer bakım verenlerle etkileşimleri çoğunlukla devam eder. Bu etkileşimlerin güvenli bir şekilde sürdürülebilmesi ve çocuğun iyilik halinin en üst düzeyde olması için ebeveynlerin destek ve iyileştirilme hizmetlerine yönlendirilmesi önemlidir. Bu makale, eşine şiddet uygulamış bir erkeğin ve şiddete maruz kalan kadının, ebeveyn olma becerilerine dikkat çekerek, kadına yönelik şiddet vakalarında olumlu ebeveyn geliştirme çalışmalarını inceleyecektir. Eşler boşandıktan ya da ayrı yaşamaya başladıktan sonra ana-baba-çocuk etkileşimi dikkate alınarak, kişilerin olumlu ebeveyn becerileri incelenecektir. Türkiye’de aile eğitim programları verilmeye devam etmektedir (Kılıç, 2010). Benzer şekilde, Anne Çocuk Eğitim Vakfı tarafından gerçekleştirilen Baba Destek Programı nicel ve nitel verilerle değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucuna göre, babaların çocuklarıyla iletişimlerinde farkındalıkları gelişmiş ve çocuk gelişimi konusunda bilgilerinin artmıştır (Atmaca-Koçak, 2004). Örneğin, baba destek programı sonunda, babaların çocuğu bir birey olarak görmeye başladıkları, daha hoşgörülü oldukları ve verdikleri sözü tutma konusunda daha dikkatli oldukları gibi davranışsal değişimler rapor edilmiştir. Daha da önemlisi programa katılanların iletişim becerileri konusunda kendilerini geliştirerek, çocuklarını dinlemeyi ve etkili vakit geçirmeyi öğrendikleri gibi önemli gelişimler saptanmıştır. Sonuç olarak baba destek eğitimlerinin baba-çocuk etkileşimlerini daha olumlu hale taşıdığı görülmektedir. Ancak, kadına yönelik şiddet olaylarındaki ebeveynlerin, aile eğitim süreçleri ile ilgili bilgilerin sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma kadına yönelik şiddet faili ve mağduru için olumlu ebeveyn becerileri geliştirmek için neler yapıldığını incelemeyi amaçlamıştır.

Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsünün gerçekleştirdiği, Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırması verilerine göre, hayatının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını rapor eden kadınların oranı %39 olup, her on kadından dördünün şiddet görmektedir (Jansen ve ark., 2008). Bu çalışmada, %44 duygusal şiddet, %23 ekonomik şiddet ve %15 cinsel şiddet oranları rapor edilmiştir. TÜİK (2014) kadına yönelik şiddet istatistiklerine göre, %37,5 kadın yaşamları boyunca en az bir kez cinsel ya da fiziksel şiddete maruz bırakılmıştır. Eryurt ve Seçkiner’in (2015) yaptığı çalışmaya göre her on kadından altısının aile içi şiddetten dolayı birkaç kez ya da daha fazla yaralanmaları olduğu tespit edilmiştir. Yaklaşık olarak iki kadından bir tanesi aile içi şiddetten dolayı en az bir kez ağır yaralanmalar yaşadığı rapor edilmiştir (Eryurt ve Seçkiner, 2015). Ayrıca hamile kadınlardan %8’inin eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz bırakıldıkları tespit edilmiştir (Eryurt ve Seçkiner, 2015). Türkiye’de aile içinde kadına karşı şiddet çalışması kapsamında elde edilen verilere göre, aile içi şiddetin kadınlar ve çocuklar üzerinde direk ya da dolaylı olarak fiziksel ve ruh sağlığı üzerinde olumsuz sonuçları saptanmıştır (Eryurt ve Seçkiner, 2015). Kadınların istihdam oranları ve aile içi şiddet mağduriyeti arasındaki ilişki dikkate alındığında, kadın ve erkek istihdam oranları kadının kendini koruması açısından önemlidir. Türkiye’de hane halkı işgücü araştırmalarına göre; 2019 yılında, 15 ve daha yukarı yaşta istihdam edilen kişilerin oranı %45,7 olup bu oran kadınlarda %28,7, erkeklerde ise %63,1 şeklindedir (TÜİK, 2020).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerine göre, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 2020 yılında 289 bin 389 önleyici, 83 bin 47 koruyucu tedbir kararı alınmıştır (Anadolu Ajansı, 2021). 2021 Nisan sonu itibarıyla ise 82 bin 730 önleyici, 17 bin koruyucu tedbir kararı alınmış olup, mahkeme tarafından daha az sayıda aile içi şiddet vakasının gözlemlenmiş olduğunun altı çizilmektedir (Anadolu Ajansı, 2021). Aile içi şiddetin Türkiye’de ve dünyadaki sıklık oranı ve aile üzerindeki olumsuz ve yıkıcı etkileri dikkate alındığı zaman, aile içi şiddet vakalarında, ebeveyn becerilerinin geliştirilmesi için yapılacak çalışmaların, çocuğun sağlığı ve gelişimi açısından hayati bir öneme sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, anne ve babaların ebeveyn yetkinliklerinin geliştirilmesinin öneminin, sosyal politika yapımcılar tarafından fark edilmesi gerekir.

Aile içi şiddetin, kadınlar üzerindeki duygusal, fiziksel ve psikolojik sonuçlarına Türkçesi olan alanyazında genişçe yer verilmiştir (Altınparmak, 2015). Örneğin, eşleri tarafından şiddete maruz kalan kadınların, şiddet görmemiş kadınlara göre üç kat daha fazla intihar etme eğilimi gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Eryurt ve Seçkiner, 2015). Türkiye’de yapılmış bir çalışmaya göre, aile içi şiddete maruz kalan kadınların hayatlarında en az bir kez intihar etmeyi düşündükleri saptanmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009). Görüldüğü gibi kadına yönelik şiddet mağduru kadınlar sadece ruhsal ya da fiziksel zararlara değil ayrıca kendi hayatlarına son vermeyi düşünecek kadar çok yıkıcı etkilerle karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye’de ve dünyada aile içi şiddetin kadınlar üzerindeki zarar verici sonuçlar rapor edilmiştir (Campbell, 2002; Devries ve ark., 2011; Ergöçmen, Yüksel-Kaptanoğlu, ve Jansen, 2013; Larsen, Krohn, Püschel, ve Seifert, 2012; Sallan-Gül, 2013; Stark ve Flitcraft, 1996). Örneğin, fiziksel şiddetin yol açtığı yaralanmaların ötesinde duygusal ve ruhsal sağlığı olumsuz etkileyen duygusal şiddet davranışlarının, erkekler tarafından kadın karşı uygulandığı tespit edilmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009). Diğer ülkelerde de bezer şekilde kadınların şiddetten olumsuz olarak etkilenerek psikolojik ve sağlık sorunlarıyla karşılaştıkları rapor edilmiştir (Carlson, 1997; Cavanaugh, Solomon, ve Gelles, 2011; Coker, 2006; Stark ve Flitcraft, 1996; Stuckless, Toner, ve Butt, 2015; Williamson, 2000). Bu yıkıcı etkileri en aza indirmek için gerekli ruhsal ve fiziksel desteklerin alınması önemli olurken, bu süreçte kadınların annelik becerileri de zarar görmüş olabilir. Bunun için sağlıklı anne-çocuk etkileşimlerine sahip olmak için aile ya da ebeveyn destek hizmetlerinin sunulması elzemdir. Ancak, kadına yönelik şiddetin şiddet vakalarında, annenin ebeveyn becerilerinin genel olarak kaybolmadığına dair bulgular çoğunluktadır (Levendosky vd., 2003). Bu nedenle fail olan babanın, ebeveyn olma becerilerinin ve kadına yönelik aile içi şiddete tanık olan çocukların yaşadıkları değerlendirilerek, erkeğin olumlu ebeveyn becerilerini geliştirilmesi için gerekli hizmetlerden faydalanması sağlanmalıdır.

Bu makalede, eşine şiddet uygulamış bir erkeğin davranış değişimi süreçlerinin altı çizilerek olumlu baba-çocuk etkileşiminin nasıl sağlanabileceği konusunda derinlemesine bir tartışma sunulacaktır. Bununla birlikte annenin psikolojik iyilik hallerinin nasıl sağlanacağına vurgu yapılarak, olumlu anne-

çocuk etkileşimi için aile destek hizmetlerinin ve diğer sosyal hizmet çalışmaları incelenecektir. Anne-baba-çocuk etkileşimlerinin aile içi şiddet vakalarında iyileştirilme hizmetlerinin nasıl sunulacağını keşfetmek için literatür taramasına başvurulmuştur. Literatür taramasında aile içi şiddet müdahaleleri, aile içi şiddet, baba-çocuk etkileşimi, anne-çocuk etkileşimi, aile terapisi, müdahale, iyileştirme, fail müdahale, mağdur anne iyileştirme, çocuk hakları, çocuğun korunması, çocuk refahı, çocuğun iyilik hali, olumlu ebeveyn becerileri gibi kelime grupları kullanılmıştır. İngilizce ve Türkçe kaynaklar literatürde taranmıştır. Araştırmanın amacı şu sorulara cevap bulmaktır: Aile içinde kadına yönelik şiddet vakalarında çocuğun korunması için ebeveyn becerileri nasıl değerlendirilir? Aile içi şiddet vakalarında olumlu ebeveyn becerileri dikkate alındığında denetimli ve güvenli görüşme koşulları nasıl sağlanır? Aile içi şiddet olaylarından sonra çocuğun en üst düzeyde korunması, iyilik hali ve olumlu anne-baba-çocuk etkileşimleri için ne tür hizmetlere ihtiyaç vardır?

Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkisi

Aile içi şiddetin, çocuklar üzerinde oluşturduğu olumsuz, yıkıcı ve zarar verici etkilerinin neler olduğunu fark etmek, çocuklar için oluşturulacak güvenlik planlarının ne kadar önemli olduğunu gösterir. Aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki olumsuz ve zarar verici etkileri pek çok araştırmacı tarafından rapor edilmiştir (Herrenkohl, Sousa, Tajima, Herrenkohl, ve Moylan, 2008; Holden, 1998; Holt, Buckley, ve Whelan, 2008; Humphreys vd., 2018; Johnston ve Roseby, 1995; Janet Johnston, Roseby, ve Kuehnle, 2009). Aile içi şiddet eşler arasındaki çatışmayı ve olumsuz etkileşimi vurgularken, aile içi şiddet aynı zaman baba-çocuk ilişkisini de olumsuz olarak etkileyen bir durumdur (Fagan ve Iglesias, 1999; Featherstone ve Peckover, 2007; Fox ve Benson, 2004). Aile içi şiddete maruz kalan çocukların duygusal, sosyal ve akademik yönlerden hayatlarını düzenlemekte zorlandıkları gözlemlenmiştir (Kolbo, Blakely ve Engleman, 1996; Rivett, 2006; Hamby vd.,2010). Türkiye’de yapılan bir çalışmada, aile içi şiddete maruz kalan çocukların benlik saygısının düşük olması, kaygı bozuklukları ve kendilerini çaresiz hissettikleri saptanmıştır (Karadağ, 2015).

Çocuklar aile içi şiddet karşısında bazı tepkiler verebilirler. Örneğin, Bayındır, (2010) çocukların aile içi şiddete karşı ne tür tepkiler verdiklerini anlamak amacıyla 88 aile içi şiddet mağduru kadına anket uygulamıştır. Bu çalışma sonucuna göre çocukların aile içi şiddet karşısında hemen verdikleri tepkiler şu şekilde sıralanmıştır: “Ağlama, ne yapacağını bilememe ve şoka girme, anne-babanın kavga etmesini önlemeye çalışma, anneyi destekleme ve korumaya çalışmadır” (Bayındır, 2010, s. 1). Kısa süreli tepkiler anlık olarak tanımlanırken uzun süreçte daha yıkıcı ve zarar verici sonuçların olduğu da belirtilmiştir. Bu zarar verici sonuçlar ise çocukların davranışlarında saldırganlığın yoğunlaşması, sinirli ve tedirgin ruh hali ve anneye karşı fazla bağlanma şeklindedir. Çocukluk döneminde aile içi şiddete maruz kalan ergenlerin saldırganlık davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu diğer araştırmacılar tarafından da tespit edilmiştir (Bilgin, 2018). Erükçü-Akbaş, (2018) kadın cinayetleri sonrasında geride kalan çocukların yaşadıklarını incelemek amacıyla derinlemesine görüşmeler uygulamıştır. On çocuk ile yapılan bu görüşmeler sonucunda, çocukların bakım krizi yaşadığı, cinayet sonrası ev içi ilişkilerde karmaşada zorlandıkları, babalarının akrabaları

ya da babaları tarafından yanlış ifade vermeye veya cinayeti kendilerinin işlediği yönünde beyan vermeye zorlanabildikleri ortaya çıkmıştır. Çocukların cinayet travmasına ek olarak yaşadıkların ikincil travmaların olduğu rapor edilmiştir (Erükçü-Akbaş, 2018).

Babasının aile içi şiddet davranışlarına şahitlik etmiş bazı çocukların yaşadıkları yıkıcı etkilerin adaptasyon süreçlerine olumsuz etkileri rapor edilmiştir (Hetherington ve Stanley-Hagan, 1999). Bu çocuklar babalarıyla görüştükleri zaman karmaşık duygu durumu içerisine gireler. Örneğin, suçluluk, öfke ve güçsüzlük gibi yoğun duygu durumları vardır (Bancroft, 2005; Bancroft vd., 2012a). Bu duygu karmaşığının dışında, aile içi şiddete şahitlik etmiş çocukların, kendisinden küçük olan kardeşlerinin bakımında ve ev işlerinde daha çok sorumluluk aldıkları saptanmıştır (Müderrişoğlu vd., 2014). Fazla sorumluluk yüklemesinin, çocukların gelişimini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Çocukların yaşadıkları bu sıkıntılı durumları göz önünde bulundurduğumuz zaman babaların ebeveyn olabilmeye becerileri göz önünde bulundurularak çocuklarıyla görüşmeleri konusunda bir karara varılması gerekmektedir. Şiddet uygulayan babanın ve şiddete maruz olan annenin ebeveyn olma becerileri literatürde tartışılmıştır. Bu bağlamda, çocuğun aile içi şiddet vakalarında nasıl en iyi şekilde korunacağını olumlu anne-baba ebeveyn becerileri geliştirmesine vurgu yapılır.

Aile içi şiddet, karmaşık ve dinamik elementleri içerisinde barındıran bir insan hakkı ihlali ve suçudur. Eşine şiddet uygulamış bir babanın, boşandıktan sonra çocuklarıyla sürdüreceği iletişimin ne kadar güvenli ve sağlıklı olabileceği çok dikkatli ve kapsamlı değerlendirmeler sonucunda belirlenebilir. Benzer şekilde şiddete maruz kalan annenin de şiddetin yıkıcı etkisi ile yaşayacağı ruhsal durum dikkate alındığı zaman destek hizmetlerinin sağlanması çocuk ile olan etkileşimini sağlıklı olmasına yardım eder. Çocuğun psikolojik, duygusal, bilişsel ve sosyal iyi hal durumu için bu değerlendirmeler hayati önem taşır. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların bir kısmı erkeklerin babalık ve ebeveyn becerilerinin yetersiz hatta çocuk için zarar verecek seviyede olduğunu saptamıştır (Hetherington ve Stanley-Hagan, 1999; J. Johnston ve Roseby, 1995; Janet Johnston vd., 2009; Parker vd., 2008). Diğer taraftan ebeveyn programları, anne baba eğitimi ya da aile içi şiddet fail müdahale programlarına katılmış babaların şiddetin etkilerini öğrendikten ve iletişim becerileri gibi olumlu davranış geliştirme süreçlerini tamamladıktan sonra çocuklarıyla görüşmelerinin olumlu ve sağlıklı olduğuna işaret eden kaynaklar da bulunmaktadır (Cameron vd., 2014; Hunter ve Graham-Bermann, 2013; Rayns, 2010; Stover ve Morgos, 2013). Sonuç olarak, olumlu ebeveyn becerilerini geliştirecek hizmetlerin sunulması, çocuğun muhtemel devam edecek şiddet ya da ihmal davranışlarının önüne geçmesine yardımcı olabilir.

Literatür taraması sonucuna göre çocuğun etkili korunmasının olumlu ebeveyn becerileri ile ilişkisi incelendiğinde hem çocuğun aile içi şiddetin etkilerinden korunması hem de anne-babanın olumlu ebeveyn becerilerini geliştirmeye ilgili hizmetler saptanmıştır. Bu sonuçlar şu şekildedir; (1) çocuk korunma hizmetleri ve müdahaleleri, (2) aile içi şiddet vakalarında olumlu ebeveyn becerileri geliştirme çalışmaları ve (3) baba-çocuk etkileşimlerinde ebeveyn becerileri ve güvenlik planı.

Görüldüğü gibi çocuğun korunmasının ötesinde anne ve baba ile olan etkileşimlerinin sağlıklı düzeyde yürütülebilmesi farklı dinamiklerin göz önünde bulundurulması ile gerçekleşebileceği vurgulanmaktadır.

1. Çocuk Koruma Hizmetleri ve Müdahaleleri

Aile içi şiddet müdahale çalışmaları, genel olarak kadın ve çocuk mağdurların güvenliğinin ve iyi hal durumunun sağlanması, çocuğun korunması ve şiddet uygulayan kişilerin cezalandırılması ve eğitilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Türkiye'deki hukuk sisteminde, şiddete maruz kalan çocukların korunması ve iyileştirilmesi; 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde hukuk sisteminde yer almaktadır.

Aile içi şiddetin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini yok etmek için müdahale hizmetleri kapsamında farklı uygulamalara başvurabilmektedir. Örneğin, Miller vd., (2012) okul öncesi çağındaki çocuklara yönelik verilen güvenlik önleme eğitimlerinin, terapötik stratejilerini tanımlamıştır. Özellikle okul öncesi çocuk kulüp programına katılan çocukların, güvenlik tedbir becerileri ve bilgilerinin ne olduğunu değerlendirmeyi hedeflemiştir. Güvenlik tedbir becerileri, sadece aile içindeki şiddet olayları için değil sokakta karşıdan karşıya geçerken güvenli olma gibi çok genel konuları da kapsamaktadır (Miller vd., 2012). Toplam 110 okul öncesi çağındaki çocuklarla yapılan değerlendirmede, çocukların güvenlik tedbirlerini öğrendikleri gözlemlenirken, tedbir stratejileri üzerinde daha derinlemesine çalışmalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır.

Çocuğun her türlü şiddetten ve kötü muameleden korunmasında ve gerekli tedbir ve önleme çalışmalarının yerine getirilmesinde, sosyal hizmetlerin büyük bir rolü vardır. Bu hizmetlerin etkili bir şekilde yerine getirilmesinde, kurumlar arası iletişim ve iş birliğinin önemine dikkat çekilmektedir. Örneğin, Laing, Heward-Belle ve Toivonen (2018) aile içi şiddet, çocuk koruması ve aile hukuku hakkında uzman olan 54 kişiyle beş grup tartışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, üç hizmet alanının iş birliği halinde çalışabilme konusundaki görüşleri ve tecrübelerini incelemiş ve iş birliğinin faydaları ve zorluklarını tespit etmeye çalışmışlardır. Çocukların güvenliğinin sağlanmasında bütüncül bir yaklaşımla iş birliği halinde çalışmanın önemine değinilmiştir. Çocukların güvenliğini sağlamada iş birliğinin önemi ifade edilirken, çocuk koruma hizmetleriyle ilgili aile hukuku çerçevesinde farklı görüşler ortaya çıkmıştır (Laing, Heward-Belle ve Toivonen, 2018). Bu çalışmanın sonucunda, aile içi şiddet vakalarında, eşler ayrıldıktan sonraki süreçteki risklerin neler olduğu konusunda, farklı hizmet alanlarının ortak bir görüşe sahip olunması gerektiğinin altı çizilmiştir. Farklı değerlendirmelerin önüne geçmek için risklerin neler olduğu konusunda net ve ortak bir karar mekanizmasının geliştirilmesi önerilmiştir.

Sosyal hizmetin kadın sığınma evinde yapacağı farklı müdahaleler bulunmaktadır. (Turğut, 2018). Bu müdahalelerden birisi kadın sığınma evinde kalan çocuklarla öfke, arkadaşlık ilişkileri, kendini ifade edebilme ve toplu yaşam kuralları ile ilgili sunulan grup müdahalesidir. Turğut, (2018) bu grup

odaklı sosyal hizmet uygulamasını gerçekleştirmiş ve bu müdahalenin etkisini incelemiştir. Bu araştırmanın amacı, Ankara'daki bir kadın sığınma evinde anneleri ile birlikte kalmakta olan 7-11 yaş arası çocukların, grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile öfke kontrolü, iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, toplu yaşam kurallarına uyum sağlayabilme ve kendini ifade edebilme konularında farkındalık kazanmalarının sağlanmasıdır. Grup uygulama oturum içeriklerinin temelinde öfkenin etkilerini fark etme, iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, iletişim becerileri ve toplu yaşam kuralları vardır. Bu oturumlarda oyun, boyama yapma, rol oynama teknikleri kullanılmıştır. Uygulama, 7-11 yaş arası altı çocuk ile birlikte yedi oturum şeklinde yürütülmüştür. Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasındaki ve uygulama sonrasındaki gözlem ve görüşmeler neticesinde, grup sürecine katılan çocukların sosyal becerilerinde artış olduğu ve grup sürecinden yararlandıkları rapor edilmiştir (Turğut, 2018).

Şiddete tanıklık etmiş ya da mağduru olan çocukların, bu durumun olumsuz etkilerinden kurtulmasında okulların önemli sorumlulukları olduğuna da dikkat çekilmiştir (Nadir, 2017). Örneğin, Nadir'in (2017) çalışmasına göre aile içi şiddet mağduru çocukların sıklıkla okul başarısını düşürdüğü gözlemlenmiştir. Bu bulgular dikkate alındığında, okulların önleyici ve müdahale hizmetleri kapsamında yardımcı olabileceklerine değinilmiştir. Aile içi şiddetin yıkıcı etkileri dikkate alınarak iyileştirme hizmetlerinin çocuğa ve diğer aile üyelerine ulaştırılması elzemdir. İyileştirme modelleri içerisinde psikoterapiler, anne-baba-çocuk etkileşim terapisi ve travma odaklı bilişsel davranışçı terapi modeli gibi uygulamalar önerilmektedir.

Aile içi şiddete tanıklık eden ya da maruz kalan çocuklarla çalışırken farklı iyileştirme modelleri kullanılmaktadır. Sosyal hizmet alanındaki koruma ve güvenlik çalışmalarının yanında psikolojik iyileştirmeler, çocukların iyi hal durumu için elzem hizmetlerdir. Bu iyileştirme süreçleri çocuk-ebeveyn iletişim ve etkileşiminin sağlıklı ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesini destekler. Bu hizmetler arasında denetimli ve güvenli görüşme seçeneği olan hizmet şiddet uygulayan baba ile çocuk arasındaki görüşmelerin güvenliğini artırmayı hedefler. Ayrıca, annenin iyi bir ebeveyn becerisi ve bilgisini kazanmasına yardımcı olmayı hedefleyen terapötik iyileştirme süreçleri de vardır. Bu süreçler yoğunluklu olarak eğitici etkinlikleri kapsarken, çocuğun duygusal durumunu anlama ve buna cevap verebilme gibi terapötik süreçleri de içerisinde barındırmaktadır. Özellikle, anne-çocuk arasında geliştirilen oyunlarda anne çocuğunun duygu durumlarına anlayabilme becerisi geliştirerek, çocuğu için gerekli desteği sağlamayı öğrenir (Borrego vd., 2008).

2. Aile içi Şiddet Vakalarında Olumlu Ebeveyn Becerileri Geliştirme Çalışmaları

Aile içi şiddetinin çocuğun gelişimi üzerindeki zararlı etkileri düşünüldüğünde, şiddet uygulayan babaların ve mağdur annelerin katılacakları müdahalelerin çocuğun uyumu ve gelişimi konularında olumlu etkileri olabilir (Overbeek vd., 2017). Örneğin Wolchik vd. (1993), anneler, grup temelli müdahale programlarına katıldıklarında, çocukların uyum sorunlarının azaldığını bulmuşlardır. Annenin ebeveynlik stresi ile çocuk uyumu veya hayatta kalan annelerin ebeveynlik becerileri arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekilmiştir (Grych, Raynor ve Fosco, 2004; Holden ve Ritchie,

1991; Owen, Thompson ve Kaslow, 2006; Owen, Thompson, Shaffer, Jackson ve Kaslow, 2009). Bununla birlikte, bazı araştırmacılar da aile içi şiddetin ardından babalık yeteneklerinin ve çocuk uyumunun önemini vurgulamıştır (Areán ve Davis, 2007; Parker, Rogers, Collins ve Edleson, 2008). Aile içi şiddet vakalarında hem annenin hem de babanın olumlu ebeveyn davranışlar geliştirmelerinin çocuğun uyum sorunlarını azalttığı öngörülmektedir.

Sosyal öğrenme ve bağlanma teorisi altyapısına bağlı olan ana baba çocuk etkileşim terapisinde davranış problemleri sergileyen çocuklar için başvurulur. Ana-baba ve çocuk etkileşim terapisinde istenen ebeveyn davranışlarının geliştirilmesi hedeflenerek olumlu ana baba olma becerilerini geliştirme üzerinde durulur. Bu terapide işlevsiz ya da şiddetli davranış şekilleri değiştirilerek ana-baba ve çocuk arasında olumlu etkileşimlerin oluşturulması planlanır (Borrego vd., 2008). Öncelikli olarak çocuk ile iletişime odaklanırken sonrasında ebeveyn ile iletişime yönetilerek iki tarafından birbirlerini dinleyebilme ve anlayabilme becerileri geliştirilir. Daha da önemlisi bu iletişim becerileri ile çocuğun uyumu sağlanmış olur. Her terapi oturumundan önce, ebeveynlere bir didaktik oturum aracılığıyla beceriler öğretilir. Tedavinin ilk aşaması, ilişki geliştirme aşaması olarak da bilinen çocuğa yönelik etkileşimdir. Bağlanma kuramına dayalı olarak, çocuğa yönelik etkileşim, çocuk oyun etkinliğini yönetirken ebeveyn-çocuk ikilisi arasında pozitif bir ilişki ve bağ kurulması hedeflenir. Sonuç olarak olumsuz ebeveyn-çocuk etkileşimleri daha olumlu ve doyurucu ebeveyn-çocuk etkileşimleri ile yer değiştirir. Ebeveynler bu süreci, davranışlarını şekillenmesine destek olan terapistin sözlü yönlendirmeleri yoluyla öğrenirler. Terapist, ebeveynlerden çocuğun olumlu sosyal davranışlarını fark etmesini ve sosyal olarak pekiştirerek olumlu geri bildirimler vermeyi de öğretir (Borrego vd., 2008).

Travma odaklı bilişsel davranışçı terapi modelinde anne-baba-çocuk etkileşimlerinin daha sağlıklı bir şekilde devamı için travma ve istismar ile ilgili eğitimler temel alınır (Cohen ve Mannario, 2008). Bu terapi modeli, stresle başa çıkma yöntemleri, gevşeme egzersizleri, duygularını dile getirebilme, bilişsel davranışçı yaklaşımlar, travma öyküsü oluşturma ve sağlıklı davranışlar geliştirme gibi aile bireylerinin iyileştirilmesine yönelik çok önemli teknikleri içerir (Cohen ve Mannario, 2008). Bu teknikleri uygulama süreçleri kişilerin travmatik deneyimleri yeniden yaşamalarına ve bunun üstesinden gelmelerine ve yeniden yapılandırma ile sağlıklı bir ruh haline sahip olmalarına destek sağlar.

Baba-Çocuk Etkileşimlerinde Ebeveyn Becerileri ve Güvenlik Planı

Aile içi şiddet sonrasında eşler ayrıldıktan sonra şiddet uygulamış baba ile çocuk arasındaki iletişimin devamı söz konusudur. Böyle durumlarda baba-çocuk görüşmesi muhtemel olumsuz ve olumlu sonuçlar içerebilir. Sayısız çalışma şiddet uygulayan erkeklerin eşlerinden boşandıktan sonra çocuklarıyla yaptıkları görüşmelerin de çocuklar üzerinde olumsuz ve yıkıcı etkiler bıraktığını saptamıştır. Örneğin, Zeoli vd., (2013) aile içi şiddet davranışlarından dolayı eşinden ayrılmış kadınlarla derinlemesine görüşmeler yapmış ve babanın çocuklarıyla görüşmesinin çocuklar üzerinde olumsuz ve zarar verici sonuçlara sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmaya göre 19

kadın katılımcıdan üç tanesi eşinin çocuklarına karşı fiziksel şiddet uyguladığı ve iki tanesi de çocuklarının duygusal şiddete maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Duygusal şiddetin sonuçları içerisinde çocukların kendilerini yaralaması, kesmesi ve intihar girişimi gibi kendine zarar verme durumları yer almaktadır. Kadınlar çoğunlukla bu yıkıcı sonuçları hakime bildirerek baba ile görüşme takviminin yeniden düzenlenmesini talep etmiştir (Zeoli vd., 2013). Bu çalışmaya göre, eşine şiddet uyguladıktan sonra eşinden ayrılmış babanın çocuğuyla yaptığı görüşmelerin olumsuz sonuçları ortaya konmuştur.

Şiddet uygulayan erkeklerin baba olabilme yeterlilikleri konusunda alanyazında tartışmalar yer almaktadır. Örneğin, pek çok araştırmacı babaların çocuklarına bakabilme hakları ya da olumlu ebeveyn becerilerinin aile içi şiddet vakası içerisinde değerlendirilmediğine dikkat çekmiştir (Jaffe, Crooks ve Wolfe, 2003; Kernic vd., 2005; Bancroft, Silverman ve Ritchie, 2012). Söz konusu aile içi şiddet olaylarında, şiddet uygulayan babanın olumlu babalık becerilerini geliştirmesi ve babalık kavramının yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Erkeklerin babalık becerileri ile ilgili çalışma sonuçları dikkate alındığında, eşine şiddet uygulamış erkeklerin olumlu ebeveyn becerileri geliştirmesini hedefleyen anne-baba eğitim programlarına ya da babalık programlarına katılmaları olumlu baba-çocuk etkileşimi için önemlidir.

Babalar aile üyeleriyle olumlu bir şekilde ilgilendiklerinde, bu bağlılık çocukların bağlanmalarını, davranışlarını ve uyumlarını olumlu yönde etkiler (Lamb ve Lewis, 2013). Aile içi şiddet fail programları erkeklerin ebeveynlik becerilerini etkileyebilir (Scott & Crooks, 2006). Örneğin Alderson, Westmarland ve Kelly (2013) aile içi şiddet fail programlarına katılan veya bu programları tamamlayan babaların çocuklar üzerinde nasıl olumlu bir etkiye sahip olabileceğini incelemiştir. Bunun için, 44 fail müdahale hizmetinde 73 yarı yapılandırılmış görüşme (22 erkek, 18 kadın, 27 program personeli ve 6 program fon sağlayıcısı) aracılığıyla bir anket yapılmıştır. Bu araştırma, erkeklerin aile içi şiddet fail programlara katılımının şiddetin azaltılması veya durdurulması gibi hedeflerle birlikte çocukların refahını nasıl artırabileceğini anlamak için faydalı olduğuna işaret etmiştir (Alderson vd., 2013). Örneğin, müdahale programına katılım sonucunda daha sağlıklı ve olumlu baba-çocuk ilişkileri geliştirilmiş, okul performansının artırılması ve uyuşturucu ve alkol kullanımının azaltılması gibi olumlu davranışlar geliştirdikleri saptanmıştır. (Alderson vd., 2013). Genel olarak, erkeklerin olumlu ebeveyn becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimlere veya müdahalelere katılımının olumlu baba-çocuk etkileşimlerini destekleyeceği vurgulanmaktadır.

Aile içi şiddetin çocuk üzerindeki olumsuz ve hayati etkilerinin azaltılması ve yok edilmesinde, danışmanlık, ebeveynlik eğitimleri ve kriz ve sosyal yardım girişimleri faydalı olmaktadır (Başoğul et al., 2017; Turhan, 2021). Aile içi şiddet vakalarında anne-baba-çocuk ile sağlıklı görüşmenin sağlanmasında, güvenli görüşme ortamının oluşturulmasında, denetimli ebeveyn ve çocuk görüşme planı ve hizmetlerinin sunulması kıymetlidir (Turhan, 2021). Bununla birlikte çocuk koruma hizmetleri bünyesinde denetimli görüşme hizmetlerinin neler olduğunu anlamak aile içi şiddet sonrasında

çocuğun iyi hal durumu için sunulacak hizmetlerin kapsamını görmemize yardımcı olacaktır. Çocuğun sağlığı için güvenlik planının titizlikle hazırlanması gerekir. Bu süreçte aile içi şiddete maruz kalan çocukların sağlığı ve güvenliği için anne ve babanın gerekli iyileştirme hizmetlerinden faydalanması gerekir. Şiddet mağdurlarının aile destek programlarına ve şiddet uygulayan kişilerin öfke kontrol grupları, aile eğitimi programları ve fail müdahale hizmetleri gibi uygulama ve hizmetlerden faydalanabilmesi hayati önem taşır.

Şiddet davranışlarının çocuk üzerindeki sonuçlarını anlamayan babaların, çocuklarıyla temas kurduklarında, çocukların genellikle sosyal, davranışsal ve psikolojik sorunlar yaşadığı saptanmıştır. Faillerin çocukları ile teması sürecinde çocukların kullanılması ve tacizlerin olması potansiyeli nedeniyle hassas bir konudur. Amerika'daki gözetim altındaki ziyaret merkezleri, bir çocuk ile çocuğun velayet sahibi olmayan ebeveyni arasında, resmi olmayan, gözetimsiz ziyaretler veya yüksek düzeyde yapılandırılmış ve profesyonel olarak denetlenen ziyaretler şeklinde sürekli iletişimi sürdürmek için kurulmuştur (Parker vd., 2008). Bu görüşme kararlarının fail babanın ebeveyn eğitim programlarını tamamlamasıyla gerçekleştirilmesi olumlu görüşmelerin olmasına yardım eder.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu makale sosyal hizmetlerin, sosyal politika yapıcılarının ve adalet sisteminin, aile içi şiddet vakalarında anne babanın ayrılmasında çocuklarıyla görüşme süreçlerine uyum sağlayabilme durumlarını eleştirel bir şekilde analiz ederek anne-baba-çocuk ilişkisini nasıl olumlu olabileceğini ve çocukların refahının nasıl artırabileceğini incelemiştir. Ayrıca, aile içi şiddetin ardından güvenli baba-çocuk teması sağlamak ve ayrılıktan sonra çocuk uyum sorunlarını azaltmak için temel koşulların neler olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde adalet sistemi ve sosyal hizmet uzmanlarının, babanın çocuğu ziyaretleri sırasında güvenli baba-çocuk teması için erkeklerin olumlu babalık becerilerini geliştirme kabiliyetine ilişkin aile içi şiddet fail müdahale programlarının dikkate alınması gerektiğine odaklanmaktadırlar. Failin sorumluluk almasını hedefleyen bu müdahale programlarının, ülkemizde geliştirilmesi yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Hunter ve Graham-Bermann (2013), bir babanın çocuğun gelişimi üzerindeki etkisini ve çocuğun aile içi şiddetin ardından ayrılık sonrası yaşamın zorluklarına uyum sağlama becerilerini ve yaşantılarını değerlendirmiştir. Bununla birlikte, aile deneyimlerinin karmaşıklığından dolayı aile içi şiddete maruz kalan çocukların, ayrılma ya da ayrılma sonrası görüşme süreçlerine nasıl uyum sağladıklarını araştıran çok az çalışma vardır. Örneğin, Hunter ve Graham-Bermann (2013) annelerin inançlarını ve deneyimlerini babanın rolü ve bunların yasal sistem tarafından verilen velayet kararlarını ve ziyaret haklarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Aile üyelerinin güvenliği ve iyilik halleri konularında en iyi kararın alınması için aile hakimlerine ve bu konuda çalışan velayet değerlendiricilerine aile içi şiddetle ilgili eğitim verilmesi sıklıkla tavsiye edilmektedir (Saunders et al., 2013). Aile içi şiddetin kendi içinde çeşitli dinamikleri olduğu kabul edilirken, bu derleme çalışmasında ebeveyn becerilerini geliştirmeye yönelik yapılan çalışmaların, anne-baba-çocuk etkileşimlerinin daha sağlıklı olacağı ortaya konmaktadır.

Aile içi şiddet vakalarında, tüm aile bireylerine sunulacak iyileştirme ve destek hizmetlerinin etkili ve koordineli bir şekilde düzenlenmesi hayati öneme sahiptir. Bu derleme çalışması, var olan müdahalelerin altı çizilerek, ihtiyaç duyulan hizmetlere dikkat çekilmiş ve sosyal politika yapıcıların bu hayati problem alanları üzerine yoğunlaşarak gerekli iyileştirme ve müdahale hizmetlerinin yaygınlaştırması konusunda harekete geçmesi önerilmiştir. Bu müdahale çalışmalarının olumlu ebeveyn becerilerini geliştirerek, aile içi şiddete tanıklık etmiş çocukların anne ve babasıyla daha olumlu ve sağlıklı ilişkilerinin olacağı öngörülmektedir. Şüphesiz bu müdahale çalışmalarının kişilerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olması ve gerekli izlemlerin yapılmasıyla olumlu çıktılara erişilebileceği unutulmamalıdır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alderson, S., Westmarland, N., & Kelly, L. (2013). The need for accountability to, and support for, children of men on domestic violence perpetrator programmes. *Child Abuse Review*, 22(November 2012), 182–193. <https://doi.org/10.1002/car>
- Altınparmak, İ. B. (2015). Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede ŞÖNİM 'lerin rolü: Ankara örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies International*, 36, 449–464.
- Anadolu Ajansı. (2021). *Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için 2021 Nisan sonu itibarıyla 17 bin koruyucu tedbir kararı alındı*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kadina-yonelik-siddetin-onlenmesi-icin-2021-nisan-sonu-itibariyle-17-bin-koruyucu-tedbir-karari-alindi/2248283>
- Areán, J. D., & Davis, L. (2007). Working with fathers in batterer intervention programs: Lessons from the fathering after violence initiative. In J. L. Edleson & O. J. Williams (Eds.), *Parenting by men who batter* (pp. 118–131).
- Bancroft, L. (2005). *When dad hurts mom: helping your children heal the wounds of witnessing abuse*. Berkley Pub. Group.
- Bancroft, L., Silverman, J. G., & Ritchie, D. (2012). *The batterer as parent: addressing the impact of domestic violence on family dynamics*. SAGE.
- Başoğul, C., Lök, N., & Öncel, S. (2017). Çocukların aile içi şiddetten korunmasında ailelere yönelik girişimler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*, 9(2), 123–135. <https://doi.org/10.18863/pgy.281334>
- Bayındır, N. (2010). Aile içinde yaşanan şiddet karşı çocuğun gösterdiği tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1–9.
- Bilgin, E. (2018). *Sığınma evinde kalan kadınların toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve yardım arama davranışlarının incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi.
- Borrego, J., Gutow, M. R., Reicher, S., & Barker, C. H. (2008). Parent–child interaction therapy with

- domestic violence populations. *Journal of Family Violence*, 23(6), 495–505. <https://doi.org/10.1007/s10896-008-9177-4>
- Cameron, G., Coady, N., & Hoy, S. (2014). Perspectives on being a father from men involved with child welfare services. *Child & Family Social Work*, 19(1), 14–23. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2012.00876.x>
- Campbell, J. C. (2002). Health consequences of intimate partner violence. *Lancet*, 359(9314), 1331–1336. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)08336-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)08336-8)
- Carlson, E. B. (1997). *Trauma assessments: A clinician's guide*. Guilford Press.
- Cavanaugh, M. M., Solomon, P., & Gelles, R. J. (2011). The dialectical psychoeducational workshop (DPEW): The conceptual framework and curriculum for a preventative intervention for males at risk for IPV. *Violence against Women*, 17(8), 970–989. <https://doi.org/10.1177/1077801211414266>
- Cohen, J., & Mannario, A. (2008). Trauma-focused cognitive behavioural therapy for children and parents. *Child Adolesc Ment Health*, 13, 158–162.
- Coker, A. L. (2006). Preventing intimate partner violence: how we will rise to this challenge. *American Journal of Preventive Medicine*, 30(6), 528–529. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2006.03.002>
- Devries, K., Watts, C., Yoshihama, M., Kiss, L., Schraiber, L. B., Deyessa, N., Heise, L., Durand, J., Mbwambo, J., Jansen, H., Berhane, Y., Ellsberg, M., & Garcia-Moreno, C. (2011). Violence against women is strongly associated with suicide attempts: evidence from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women. *Social Science & Medicine*, 73(1), 79–86. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.05.006>
- Ergöçmen, B. A., Yüksel-Kaptanoğlu, İ., & Jansen, H. A. F. M. H. (2013). Intimate partner violence and the relation between help-seeking behavior and the severity and frequency of physical violence among women in Turkey. *Violence against Women*, 19(9), 1151–1174. <https://doi.org/10.1177/1077801213498474>
- Erükçü-Akbaş, G. (2018). *Şiddete Tanıklık Etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar*. Hacettepe Üniversitesi.
- Eryurt, M. A., & Seçkiner, P. Ç. (2015). Consequences of Violence against Women. In I. Yüksel-Kaptan, A. Cavlin, & B. A. Ergocmen (Eds.), *Research on domestic violence against women in Turkey* (pp. 129–153). Republic of Turkey Ministry of Family and Social Policies.
- Fagan, J., & Iglesias, A. (1999). Father involvement program effects on fathers, father figures, and their head start children: a quasi-experimental study. *Early Childhood Research Quarterly*, 14(2), 243–269. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(99\)00008-3](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(99)00008-3)
- Featherstone, B., & Peckover, S. (2007). Letting them get away with it: Fathers, domestic violence and child welfare. *Critical Social Policy*, 27(2), 181–202. <https://doi.org/10.1177/0261018306075708>
- Fox, G. L., & Benson, M. L. (2004). Violent men, bad dads? Fathering profiles of men involved in

- intimate partner violence. In *Conceptualizing and measuring father involvement* (pp. 359–384). Routledge.
- Grych, J. H., Raynor, S. R., & Fosco, G. M. (2004). Family processes that shape the impact of interparental conflict on adolescents. *Development and Psychopathology, 16*, 645–665.
- Hamby, S., Finkelhor, D., Turner, H., & Ormrod, R. (2010). The overlap of witnessing partner violence with child maltreatment and other victimizations in a nationally representative survey of youth. *Child Abuse & Neglect, 34*, 734–741.
- Herrenkohl, T. I., Sousa, C., Tajima, E. A., Herrenkohl, R. C., & Moylan, C. A. (2008). Intersection of child abuse and children's exposure to domestic violence. *Trauma, Violence, & Abuse, 9*(2), 84–99. <https://doi.org/10.1177/1524838008314797>
- Hetherington, E. M., & Stanley-Hagan, M. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 40*, 129–140.
- Holden, G. W., & Ritchie, K. L. (1991). Linking extreme marital discord, child rearing, and child behavior problems: Evidence from battered women. *Child Development, 62*, 311–327.
- Holden, George W. (1998). Introduction: The development of research into another consequence of family violence. In G. W. Holde, R. Geffner, & E. N. Jouriles (Eds.), *Children exposed to marital violence: Theory, research, and applied issues*. American Psychological Association.
- Holt, S., Buckley, H., & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: a review of the literature. *Child Abuse & Neglect, 32*(8), 797–810. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.02.004>
- Humphreys, C., Diemer, K., Bornemisza, A., Spiteri-Staines, A., Kaspiew, R., & Horsfall, B. (2018). More present than absent: Men who use domestic violence and their fathering. *Child & Family Social Work, 24*, 321–329.
- Hunter, E., & Graham-Bermann, S. (2013). Intimate partner violence and child adjustment: moderation by father contact? *Journal of Family Violence, 28*, 435–444. <https://doi.org/10.1007/s10896-013-9517-x>
- Jaffe, P. G., Crooks, C. V., & Wolfe, D. A. (2003). Legal and policy responses to children exposed to domestic violence: the need to evaluate intended and unintended consequences. *Clinical Child and Family Psychology Review, 6*(3), 205–213. <https://doi.org/10.1023/A:1024914517072>
- Jansen, H., Üner, S., & Kardam, F. (2008). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi şiddet Araştırması Özet Rapor*.
- Johnston, J., & Roseby, V. (1995). Domestic violence and parent-child relationships in families disputing custody. *Australian Journal of Family Law, 9*(1), 12–25.
- Johnston, Janet, Roseby, V., & Kuehnle, K. (2009). *In the name of the child: A developmental approach to understanding and helping children of conflicted and violent divorce* (2nd ed.). Springer Publishing Company.

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırması*.
- Karadağ, G. (2015). Aile içi şiddet, çocuğa yansımaları. *Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı Hemşireliği - Özel Konular*, 1(2), 37–41.
- Kernic, M. a, Monary-Ernsdorff, D. J., Koepsell, J. K., & Holt, V. L. (2005). Children in the crossfire: child custody determinations among couples with a history of intimate partner violence. *Violence Against Women*, 11(8), 991–1021. <https://doi.org/10.1177/1077801205278042>
- Kılıç, C. (2010). Aile eğitim programları ve Türkiye’deki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 100–111.
- Kolbo, J. R., Blakely, E. H., & Engleman, D. (1996). Children who witness domestic violence: a review of empirical literature. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(2), 281–293. <https://doi.org/10.1177/088626096011002010>
- Laing, L., Heward-Belle, S., & Toivonen, C. (2018). Practitioner perspectives on collaboration across domestic violence, child protection, and family Law: who’s minding the gap? *Australian Social Work*, 71(2), 215–227. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2017.1422528>
- Lamb, M. E., & Lewis, C. (2013). Father-child relationships. In N. J. Cabrera & C. S. Tamis-Lemonda (Eds.), *Handbook of Father Involvement: Multidisciplinary Perspectives* (2nd ed., p. 504). Routledge.
- Larsen, M. M., Krohn, J., Püschel, K., & Seifert, D. (2012). Experiences of health and health care among women exposed to intimate partner violence: qualitative findings from Germany. *Health Care for Women International*, 35(4), 359–379.
- Levendosky, A. A., Huth-Bocks, A. C., Shapiro, D. L., & Semel, M. A. (2003). The Impact of Domestic Violence on the Maternal - Child Relationship and Preschool-Age Children’s Functioning. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 275–287. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.17.3.275>
- Miller, L. E., Howell, K. H., Hunter, E. C., & Graham-Bermann, S. A. (2012). Enhancing safety-planning through evidence-based interventions with preschoolers exposed to intimate partner violence. *Child Care in Practice*, 18(1), 67–82. <https://doi.org/10.1080/13575279.2011.621885>
- Müderrişoğlu, S., Dedeoğlu, C., Akco, S., & Akbulut, B. (2014). *Research on domestic violence against children aged 0-8 years in Turkey*.
- Nadir, U. (2017). *Nasıl Korunabiliriz? Şiddete Uğrayan Kadınlar ve Çocuklar*. İletişim Yayınları.
- Overbeek, M. M., De Schipper, J. C., Willemsen, A. M., Lamers-Winkelmann, F., & Schuengel, C. (2017). Mediators and treatment factors in intervention for children exposed to interparental violence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 46(3), 411–427. <https://doi.org/10.1080/15374416.2015.1012720>
- Owen, A. E., Thompson, M. P., & Kaslow, N. J. (2006). The mediating role of parenting stress in the relation between intimate partner violence and child adjustment. *Journal of Family Psychology*, 20(3), 505–513. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.20.3.505>
- Owen, A. E., Thompson, M. P., Shaffer, A., Jackson, E. B., & Kaslow, N. J. (2009). Family variables

- that mediate the relation between intimate partner violence (IPV) and child adjustment. *Journal of Family Violence*, 24(7), 433–445. <https://doi.org/10.1007/s10896-009-9239-2>
- Parker, T., Rogers, K., Collins, M., & Edleson, J. L. (2008). Danger zone: battered mothers and their families in supervised visitation. *Violence against Women*, 14(11), 1313–1325. <https://doi.org/10.1177/1077801208324531>
- Rayns, G. (2010). *What are children and young people 's views and opinions of perpetrator programmes for the violent father/male carer?*
- Rivett, M. (2006). "Watching from the stairs": towards an evidence-based practice in work with child witnesses of domestic violence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 11(1), 103–125. <https://doi.org/10.1177/1359104506059131>
- Sallan-Gül, S. (2013). The role of the State in protecting women against domestic violence and women's shelters in Turkey. *Women's Studies International Forum*, 38, 107–116. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.01.018>
- Saunders, D. G., Tolman, R. M., & Faller, K. C. (2013). Factors associated with child custody evaluators' recommendations in cases of intimate partner violence. *Journal of Family Psychology*, 27(3), 473–483. <https://doi.org/10.1037/a0032164>
- Scott, K. L., & Crooks, C. V. (2004). Effecting change in maltreating fathers: critical principles for intervention planning. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11(1), 95–111. <https://doi.org/10.1093/clipsy.bph058>
- Stark, E., & Flitcraft, A. (1996). *Women at risk: Domestic violence and women's health*. SAGE Publications.
- Stover, C. S., & Morgos, D. (2013). Fatherhood and intimate partner violence: Bringing the parenting role into intervention strategies. *Professional Psychology, Research and Practice*, 44(4), 247–256. <https://doi.org/10.1037/a0031837>
- Stuckless, N., Toner, B., & Butt, N. (2015). Perspectives on violence against women: Social, health, and societal consequences of inter-partner violence. In K. Nazilla & F. B. Pilkington (Eds.), *Women's Mental Health: Resistance and Resilience in Community and Society* (pp. 51–66). Springer.
- TÜİK. (2014). *Kadına yönelik aile içi şiddet istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do?ust_id=109&vt_id=31
- TÜİK. (2020). *İstatistiklerle Kadın, 2020*. TÜİK. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221>
- Turğut, B. (2018). *Kadın Sığınma Evinde Kalan Çocuklarla Öfke, Arkadaşlık İlişkileri, Kendini İfade Edebilme ve Toplu Yaşam Kuralları Konulu Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması*. Başkent Üniversitesi.
- Turhan, Z. (2021). Safe Father–Child Contact Postseparation in Situations of Intimate Partner Violence and Positive Fathering Skills: A Literature Review. *Trauma, Violence, and Abuse*,

22(4), 856–869. <https://doi.org/10.1177/1524838019888554>

Williamson, E. (2000). *Domestic violence and health: The response of the medical profession*. Policy Press.

Wolchik, S. A., West, S. G., Westover, S., Sandler, I. N., Martin, A., Lustig, J., Tein, J. Y., & Fisher, J. (1993). The children of divorce parenting intervention: outcome evaluation of an empirically based program. *American Journal of Community Psychology*, 21(3), 293–31.

Zeoli, A. M., Rivera, E. a, Sullivan, C. M., & Kubiak, S. (2013). Post-separation abuse of women and their children: Boundary-setting and family court utilization among victimized mothers. *Journal of Family Violence*, 28(6), 547–560. <https://doi.org/10.1007/s10896-013-9528-7>